

УДК 336.748(083.78.747)

**Баранова В. В.
Ляшенко В. В.**

ІНФЛЯЦІЯ, ВАРТІСТЬ БАНКІВСЬКИХ РЕСУРСІВ І МЕРЕЖА БАНКІВСЬКИХ ФІЛІЙ – ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ ТА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ

The meaningfulness of interdependent analysis of inflation, the cost of bank resources and the development of its branches network are exposed. The general progress trends of domestic bank branches network are given. The tendencies inflation influencing on the development of domestic branches network are examined. The essence of change of bank resources cost and the development of bank branches network at the domestic market of financial services are generalized.

Однією зі складових частин економічного розвитку є сталість функціонування банківської системи, завдяки якій у ринковій економіці здійснюється рух та перерозподіл грошових і капітальних ресурсів. Динаміка означених процесів багато в чому визначається базисними умовами стійкого функціонування як окремих банків, так і банківської системи в цілому. При цьому на перше місце щодо дієвості таких процесів, принаймні з погляду вітчизняних реалій економічного зростання, виходять дослідження структури банківського ринку, де вагомого значення набувають питання розвитку територіальної мережі банківських філій. Це пов'язано з необхідністю розвитку фінансової інфраструктури в Україні й посилення впливу на сталість та рівномірність розвитку реального сектору економіки. Останнє зауваження є досить доречним і з погляду того, що відносно наявної територіальної асиметрії в розвитку банківських установ, як визначає О. М. Христофорова [1], можна вважати значні коливання спредів між процентними ставками банків у розрізі окремих регіонів. До того ж динаміка довгострокових ставок може слугувати індикатором ділової активності регіонів та впливу її інфляційних наслідків на розвиток регіональної мережі банківських філій. Тобто не менш важливим питанням є й аналіз впливу інфляції на розвиток та функціонування банківської системи в цілому. Усе зазначене вище в підсумку і розкриває актуальність обраного напрямку дослідження.

Визначаючи значущість та важливість окреслених питань з обраного напрямку дослідження, слід вказати, що більшість з існуючих праць стосовно дослідження й аналізу розвитку вітчизняної мережі банківських установ торкається, насамперед, діяльності окремих регіональних банківських установ [2; 3] та розгляду їх описових статистичних характеристик [4]. Разом з цим дослідження впливу інфляційних аспектів відбувається переважно з погляду монетарної політики [5 – 8]. Окремо серед таких робіт слід указати також ті, в яких безпосередньо розглядаються загальні аспекти взаємозалежності інфляції та відсоткових ставок за банківськими ресурсами, що в теоретичному плані сприяє не лише розвитку банківського сектору економіки, а й економічному зростанню в цілому. Проте більшість праць за визначенням напрямком дослідження або аналізують загальні аспекти щодо наявності такого взаємозв'язку без урахування динаміки та структури розвитку банківського сектору економіки [9; 10], або проводять дослідження на прикладі економічно розвинутих країн [11]. Тобто поза ме-

жами залишаються питання щодо взаємного аналізу інфляції, вартості банківських ресурсів та розвитку вітчизняної мережі банківських установ. Отже, саме це і слід визначити головною метою подальшого дослідження.

Фінансовий сектор зазвичай відрізняється тенденціями до концентрації операцій. Водночас укріплення позицій окремих інститутів на ринку фінансових послуг не завжди супроводжується зростанням територіальної концентрації. При цьому наявні процеси злиття та поглинання деякою мірою нівелюють можливу територіальну асиметрію розподілу банків. Натомість більш суттєвим виявляється вплив через розгалужену мережу філій, що визначається необхідністю розвитку фінансової інфраструктури. У підсумку це обумовлює розгляд концентрації банківських установ не стільки з погляду окремих банків, як з визначенням розвиненості мережі їх філій. На ґрунтовність такого зауваження вказує й усереднений аналіз (за підсумками 2003 – 2006 років) позиціонування різних країн Європи у фазовому просторі: кількість банків – кількість філій на один банк (рис. 1) [12].

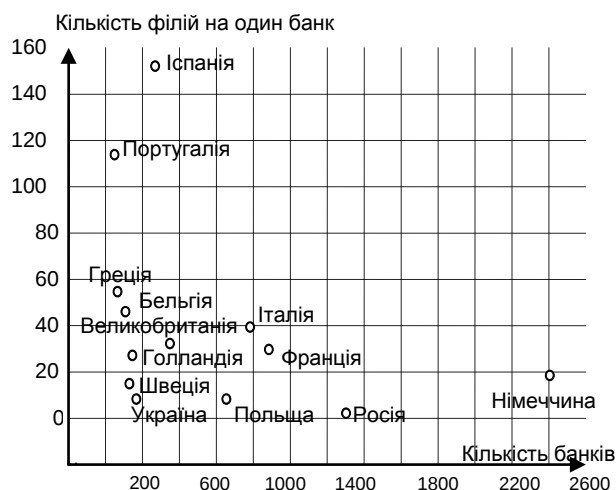

Рис. 1. Розподіл деяких країн Європи у фазовому просторі: кількість банків – кількість філій на один банк

Як видно з даних рис. 1, найбільш розвинені європейські країни відрізняються кількістю філій на один банк. Тобто дослідити окремі питання економічного розвитку виявляється доцільним саме з позицій аналізу вітчизняної мережі банківських філій у їх територіальному розрізі.

Статистичною базою аналізу є дані Державного комітету статистики України та Національного банку України. Якщо дані окремо не визначається, то їх подано на кінець 2006 року. Статистична значущість отриманих ліній, які характеризують окремі тенденції розвитку, знаходиться в межах значень коефіцієнта детермінації за Тейлом від 0,73 до 0,81.

Загальні тенденції розвитку вітчизняної мережі банківських філій принаймні протягом 2003 – 2006 років у цілому характеризуються незначним її зростанням (у межах 10%) на фоні перерозподілу такої мережі між окремими регіонами. Так, наприклад, за підсумками аналізованого періоду часу менше ніж на 1% зросла мережа філій банків у Автономній республіці Крим, більше як на 30% – у Вінницькій області, на 10% – в Одеській. Натомість зменшилась мережа філій банків у Закарпатській, Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Херсонській областях. Тож у цілому розвиток мережі банківських філій з урахуванням їх територіального розподілу характеризується даними, наведеними на рис. 2 [3] (окремі регіони не вказано, бо головною метою є розкриття існуючих закономірностей у розвитку вітчизняної мережі банківських установ).

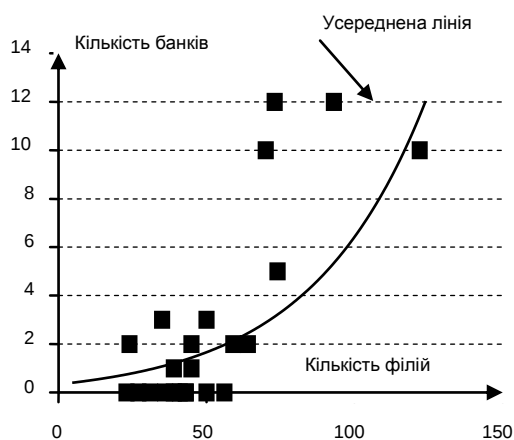

Рис. 2. Регіональний розподіл вітчизняних банків та мережі їх філій

Як видно з даних рис. 2, для більшості регіонів України характерним є розвиток банківської діяльності переважно за рахунок мережі філій банківських установ. Тож усереднена лінія розвитку мережі банківських установ набуває ознак вітки параболі, яка є більш нахиленою до осі абсцис. Разом з цим чисельність банківських установ повніше визначається територією, на якій розташовані та діють ці установи, бо регіональним банківським інститутам більш відомі потреби місцевих споживачів, вони краще поінформовані про регіональні особливості ведення бізнесу, можливості використання відповідної ресурсної бази (рис. 3) [13; 14].

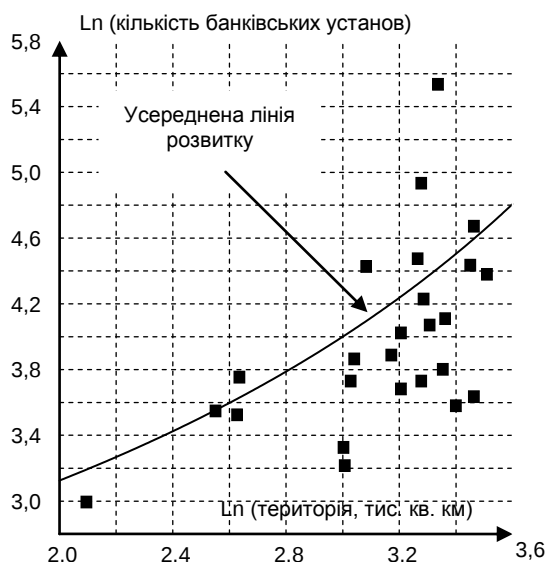

Рис. 3. Залежність кількості банківських установ від масштабу території (у розрізі окремих регіонів України)

Отже, з погляду наявного розподілу мережі регіональних банківських установ спостерігається чітка тенденція щодо збільшення їх кількості від масштабів території.

Тобто в цілому розвиток вітчизняної мережі банківських філій можна визначити задовільним. Однак нерівномірність такого розвитку спонукає до проведення більш суттєвого аналізу, зокрема з урахуванням впливу на такі процеси інфляції, які в цілому припускає економічна теорія.

Згідно з положенням економічної теорії та відповідно до проведених досліджень по ряду зарубіжних країн [15] у короткостроковому періоді невисока інфляція не стимулює розвиток банківського сектору, що пояснюється неможливістю отримання надмірних прибутків унаслідок відсутності достатніх умов створення та розвитку "нечесної" гри на ринку. До того ж помірна інфляція дозволяє різним економічним агентам тримати у банку значні суми коштів та здійснювати більш-менш помірно відвідування таких установ, що не призводить до зростання їх кількості. В умовах гіперінфляції у короткостроковому періоді, навпаки, з'являється можливість збільшення розмірів банківського сектору. Це пов'язано з тим, що під впливом гіперінфляції різноманітні суб'єкти ринку зменшують середню суму розміщеної готівки, що обумовлює більш інтенсивне відвідування банків, а відтак з'являється необхідність розвитку їх філіальної мережі.

У довгостроковому періоді інфляція негативно впливає на розвиток банківського сектору, оскільки у будь-якому випадку інфляція зумовлює раціонально ставитися до наданих кредитів. Це пов'язано з тим, що, зокрема, під час гіперінфляції у довгостроковому періоді відбувається знецінення фінансових активів, а відтак підвищується ризик неповернення наданих ресурсів. До того ж у період високої інфляції в довгостроковому періоді виникає безліч економічних деформацій, що стримує здійснення розгорнутого контролю за рухом фінансових потоків. У підсумку це може призвести до виникнення банківської кризи та, як наслідок, – до скорочення кількості банків та мережі їх філій.

На рис. 4 [13; 14] наведено динаміку впливу інфляції (у щорічному вимірі) на розвиток мережі банківських філій у розрізі окремих її регіонів.

Як видно з рис. 4 (усереднені лінії впливу інфляції на розвиток мережі банківських філій), вплив інфляції на розвиток вітчизняної мережі банківських філій має чітко виражений нелінійний характер. Однак у своєму розвитку такий вплив має змінні тенденції.

Так, упродовж 2003 – 2004 років (див. дані рис. 4) наявні значення інфляції переважно не впливали на розвиток регіональної мережі банківських філій, що можна визначити як період стриманого розвитку. Ґрунтовність такого визначення базується на тому, що відповідні усереднені лінії мають вигляд перевернутої параболі, права вітка якої є низхідною по осі ординат, що відображає кількість філій у регіоні.

Разом з цим протягом 2005 – 2006 років відбувається начебто поступове зрушення місця позиціонування більшості регіонів у бік розширення мережі їх банківських філій. Такий висновок засновано на збільшенні кількості регіонів, які знаходяться вище за середню впливу інфляції на розвиток мережі банківських філій. Водночас і параметри по осі ординат такої лінії підвищуються. Проте така тенденція не є характерною з погляду наведених вище загальнотеоретичних положень. Тож можна припустити, що подальший розвиток вітчизняної мережі банківських філій відбувається переважно під впливом процесів його об'єктивного розширення відповідно до умов та потреб наявного економічного зростання. До цього слід додати, що зміна позиціонування окремих регіонів згідно з рис. 4 відбувається все ж таки внаслідок перерозподілу кількості філій банків між окремими регіонами, про що зазначалося вище. Тобто знов-таки розвиток регіональної мережі банківських філій слід визначити як стриманим. Підтвердженням зазначеного також може бути форма усередненої лінії впливу інфляції на розвиток мережі банківських філій за підсумками 2005 – 2006 років. Така лінія відображає найбільш ймовірний усереднений розподіл кількості філій банків у регіональному розрізі. При цьому найбільша кількість регіонів концентрується в межах вершини вгнutoї параболі, відстань між вітками якої може бути проявом граничного впливу наявних інфляційних процесів щодо подальшого розширення вітчизняної мережі банківських філій.

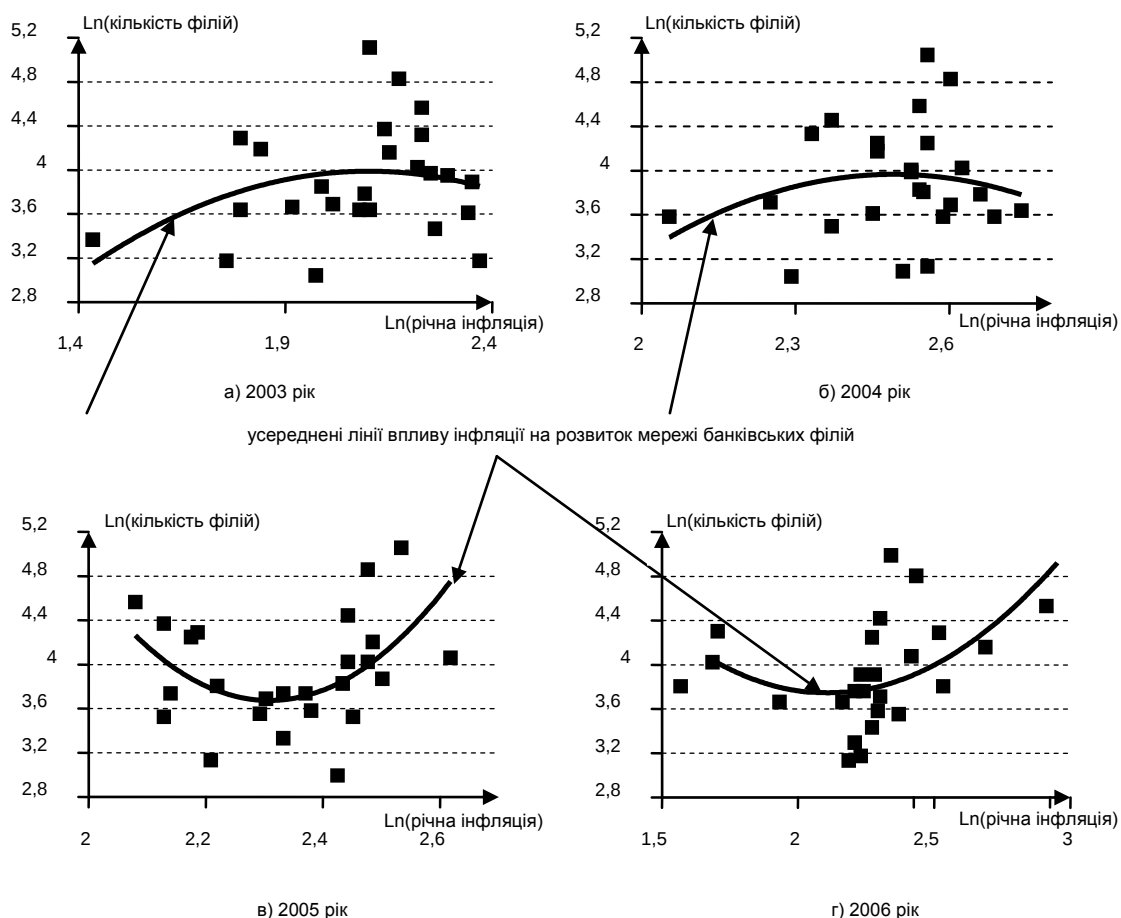

Рис. 4. Вплив інфляції (у щорічному вимірі) на розвиток мережі банківських філій у розрізі окремих її регіонів

У довгостроковому періоді наявні інфляційні процеси в цілому позитивно впливають на розвиток мережі банківських філій (рис. 5), [13; 14] які, на думку автора, в підсумку також обумовлені та підсилюються, насамперед, процесами перерозподілу регіональної концентрації мережі філій відповідно до потреб економічного зростання кожного з регіонів.

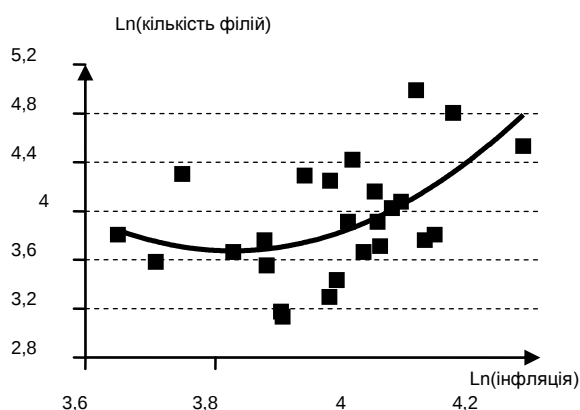

Рис. 5. Вплив інфляції (протягом 2001 – 2006 років) на розвиток мережі банківських філій у розрізі окремих її регіонів

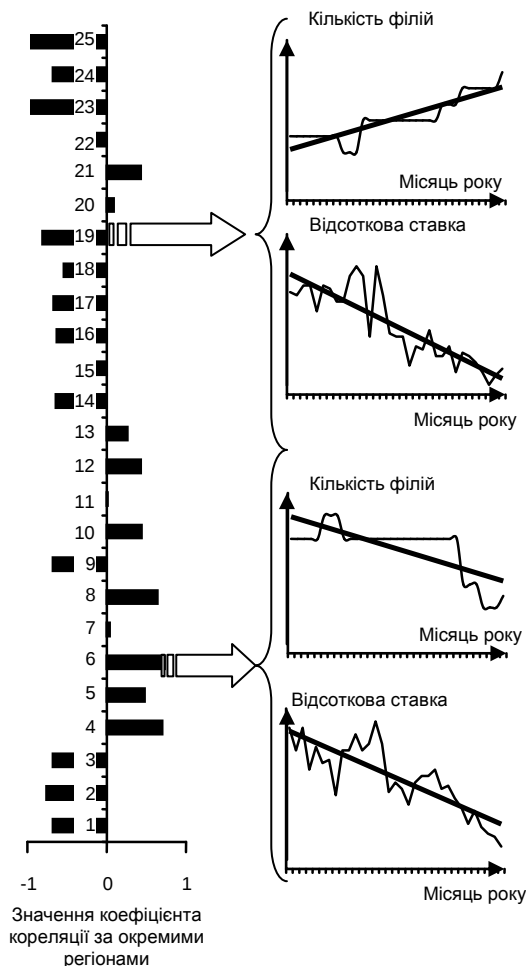
Чисельність банківських установ певною мірою корелює із значенням відсотка на банківські ресурси. Теоретичною підставою цього можна вважати системний вплив на короткострокові ставки з боку центрального банку та теорію мультиплікативного розширення банківських ресурсів. Практичним прикладом наявної кореляції між значенням відсотка на банківські ресурси та чисельністю банківських установ, як визначає, зокрема, Ю. Уманців [16], є набуття динаміки процесів злиття та поглинання всередині банківського сектору. Однак, оскільки такі процеси для вітчизняного ринку знаходяться на початкових стадіях розвитку, на думку автора, доцільно дослідити взаємозв'язок між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій.

Статистичні узагальнення та розрахунки свідчать про те, що принаймні протягом 2004 – 2006 років в Україні спостерігається наявність від'ємної кореляції між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій. Усереднене значення такої кореляції дорівнює $-0,38$, а на окремих часових інтервалах досягало $-0,56$. Означені розрахунки були проведені на підставі динаміки зміни мережі банківських філій у розрізі окремих регіонів та середньозважених щомісячних ставок у щорічному вимірі. Проте можна було б зауважити, що зі статистичної точки зору такі дані є не надто значущими, однак вони повною мірою відображають наявні економічні процеси: з одного боку – зростання мережі банківських філій, а з іншого – зменшення середньозважених відсотків за наданими кредитами. Разом з цим слід відзначити, що недостатня значущість показника кореляції між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій

може бути пояснена неоднаковою тенденцією до зниження середньозважених відсотків за наданими кредитами в розрізі окремих регіонів, що співпадає із зауваженнями В. Козюка [11], згідно з якими короткострокові ставки вирівнюються досить повільно.

Підтвердити або спростувати наведене вище визначення допоможе кореляційний аналіз між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій у розрізі окремих регіонів. Результати такого аналізу відображено на рис. 6 [13; 14].

Як видно з даних рис. 6 (ліва частина), не всі регіони в Україні мали від'ємне значення коефіцієнта кореляції між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій. Це в підсумку може бути одним із пояснень недостатньої значущості такого коефіцієнта в розрізі всієї країни. Втім тенденція щодо наявності певного взаємозв'язку між досліджуваними даними має сенс, про що свідчить права частина рис. 6.

Умовні позначення:

1 – АР Крим, 2 – Вінницька обл., 3 – Волинська обл., 4 – Дніпропетровська обл., 5 – Донецька обл., 6 – Житомирська обл., 7 – Закарпатська обл., 8 – Запорізька обл., 9 – Івано-Франківська обл., 10 – Київська обл., 11 – Кіровоградська обл., 12 – Луганська обл., 13 – Львівська обл., 14 – Миколаївська обл., 15 – Одеська обл., 16 – Полтавська обл., 17 – Рівненська обл., 18 – Сумська обл., 19 – Тернопільська обл., 20 – Харківська обл., 21 – Херсонська обл., 22 – Хмельницька обл., 23 – Черкаська обл., 24 – Чернівецька обл., 25 – Чернігівська обл.

Рис. 6. Результати кореляційного аналізу між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій у розрізі окремих регіонів за підсумками 2004 – 2006 років у щомісячному виразі

Підтвердженням того, що короткострокові ставки вирівнюються досить повільно, є той факт, що для тих регіонів, де від'ємне значення коефіцієнта кореляції між відсотками на банківські ресурси та розгалуженістю мережі банківських філій у абсолютному виразі є меншим, темпи зменшення відсоткової ставки також є меншими, ніж темпи зміни кількості філій у мережі.

Отже, можна визначити, що в цілому на досліджуваному інтервалі часу існує певний взаємозв'язок між кількістю банківських установ у мережі та значенням відсоткової ставки за банківськими ресурсами. Однак такий взаємозв'язок значною мірою визначається існуючою закономірністю повільного вирівнювання короткострокових ставок та наявними тенденціями регіонального розвитку.

Проведене дослідження підтвердило наявність взаємозв'язку між інфляцією і розгалуженістю мережі банківських філій та значенням між відсотками за банківськими ресурсами і кількістю філій у банківській мережі. Поряд із цим встановлено, що суттєвий вплив на такий взаємозв'язок з погляду вітчизняних реалій економічного розвитку справляють наявні тенденції регіонального розвитку. Не менш важливим чинником нівелювання такого взаємозв'язку є і тенденція щодо повільного вирівнювання короткострокових ставок. Основу подальшого дослідження бачимо в обґрунтуванні пропозицій щодо розвитку вітчизняної мережі банківських філій у їх регіональному розвитку та визначенні граничних умов такого розвитку.

Література: 1. Христофорова О. М. Аналіз впливу банківських відсотків на сталість руху вихідних кредитних потоків // Вісник Міжнародного слов'янського університету. – 2004. – Т. VII. – №1. – С. 9 – 13. 2. Заруцька О. Деякі питання збалансованого розвитку операцій банківської системи Дніпропетровської області // Вісник НБУ. – 2004. – №2. – С. 11 – 15. 3. Грудзевич Я. Проблеми розвитку банківської системи регіону (на прикладі Львівщини) / Я. Грудзевич, І. Шатковська // Регіональна економіка. – 2003. – №4. – С. 111 – 115. 4. Шлапак О. Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України: Регіональний аспект розвитку банківської системи / О. Шлапак, В. Пушкар'юв, Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2003. – №6. – С. 2 – 5. 5. Калужний В. В. Про врахування природної інфляції при визначенні маси грошей в обороті // Фінанси України. – 2004. – №10. – С. 36 – 49. 6. Кораблін С. Сукупна пропозиція і оптимальна інфляція // Економіка і прогнозування. – 2005. – №1. – С. 9 – 32. 7. Фельдгольц М. Інфляція і фінансова політика в Україні // Ринок цінних паперів України. – 2006. – №1 – 2. – С. 11 – 18. 8. Литвицький В. Макроекономічна анемія (передрепсія і дезінфляція) // Банківська справа. – 2006. – №1. – С. 3 – 27. 9. Костюк О. В. Проблеми та перспективи розвитку ринку міжбанківського кредиту України // Вісник Української академії банківської справи. – 2002. – №2 (13). – С. 56 – 60. 10. Чорна О. Є. Вплив рівня інфляції на вартість короткострокового позикового капіталу // Фінанси України. – 2004. – №9. – С. 92 – 99. 11. Козюк В. Вплив глобалізації фінансових ринків на процентні ставки: аспекти монетарної політики // Вісник НБУ. – 2006. – №4. – С. 40 – 43. 12. Дані General Statistics on the European Financial Sectors // www.imfstatistics.org. 13. Сайт НБУ // www.bank.gov.ua. 14. Сайти Держкомстату України та НБУ // www.ukrstat.gov.ua., www.bank.gov.ua. 15. Моисеев С. Оптимальна структура банківського ринку: скільки банків потрібно Росії? // Вопросы экономики. – 2006. – №10. – С. 75 – 92. 16. Уманців Ю. Розвиток національної банківської системи в умовах глобалізації світової економіки // Вісник НБУ. – 2006. – №10. – С. 60 – 65.

Стаття надійшла до редакції
11.10.2007 р.